

[Automatisk tekstet av Autotekst med NB Whisper. Kan inneholde feil.]

[Hans Geir Aasmundsen]

Hei, du lytter til Refill, podkasten om religion, filosofi og livssyn.

[Alessandro Falchetta]

En podkastserie fra Universitetet i Stavanger.

[Geir]

Mitt navn er Hans Geir Aasmundsen.

Jeg er religionsviter, og er mest opptatt av religion og filosofi ute i samfunnet, i politikken, kulturen, jussen og vitenskapen.

[Alessandro]

Og jeg heter Alessandro Falchetta.

Jeg er teolog, og er mest opptatt av religion og filosofi på skolen, i hverdagen, i troslivet og lokalsamfunnet.

Velkommen til en ny refil-episode.

Og vi har gleden av å få velkommen tilbake Nora Eggen.

[Nora Eggen]

Takk for det.

[Alessandro]

Hei, Nora.

Velkommen tilbake.

Du er førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo, det teologiske fakultetet, og du er en av Norges fremste eksperter om Koranen.

Og om en tidligere episode hadde du for oss litt introduksjon.

Vi kan si om Koranen.

Du fortalte litt om Koranen, og du ga oss på en måte mulighet til å få kunnskap.

En form for kunnskap som er både pålitelig og veldig lærerik.

[Nora]

Jeg hadde lyst til å si at det er mange i Norge som kan ganske mye om Koranen.

Det er ganske mange eksperter på Koranen i Norge.

Men jeg er kanskje en av de få, det er en håndfull av oss, men jeg er en av de få som jobber i akademia som har spesialisert meg på Koranen.

Så det tror jeg er en presisjon som kan være litt viktig å få med seg.

Man kan være ekspert på Koranen uten å jobbe i akademia også!

[Alessandro]

Ja, du har rett i det.

Selvfølgelig!

Selvfølgelig!

Ja, en av de ledende akademiske eksperter og akademikere!

En av de ledende akademikere som vi har i Norge, om Koranen!

Men du, vi hadde ... Ja, jeg tenker at denne episoden kan handle om et viktig tema i Koranen, som er menneskesyn!

For du sa i den forrige episoden at Koranen er veldig mye om mennesket til menneskene.

Så dette kommer på en måte av seg sjøl.

Spørsmålet er hva er menneskesynet i Koranen?

[Nora]

Ja, og her er det som vanlig ulike måter å gå inn i det spørsmålet på.

For de av lytterne som hørte på forrige episode, så avsluttet vi med et lite tekststykke som sier noe om menneskelivet, og sier noe om at mennesket blir født som et barn, og så vokser det opp, og så dør det.

Så det er liksom menneskelivet i et nøtteskall, og det er et av alle de stedene hvor koranteksten har noe å si om hvordan mennesket blir til, blir skapt.

Og så er det selve skapelsesberetningen, hvordan det første mennesket blir skapt.

Det er én mulig inngang som vi kan se litt på.

Og det handler jo om hva er mennesket, men også hvordan mennesket er skapt.

Og så kan vi gå litt inn i hvorfor mennesket er skapt.

Hva som er meningen med det hele.

Kanskje hvis vi begynner litt i skapelsesberetningen, at det er et mulig sted å begynne?

Hva tenker du, Alessandro?

[Alessandro]

Absolutt.

Kjempebra.

Tusen takk.

Det gleder jeg meg til.

[Nora]

Det som er litt interessant, er at skapelsesberetningen, sånn som den fortelles i Koranen, den fortelles flere steder.

Og de av lytterne som hørte forrige gang, hørte også at vi snakket litt om det, om at det finnes litt ulike innganger til samme fortelling, noen steder, rundt omkring i koranteksten.

Men hovedteksten er altså at det er et første menneske.

Og ut fra et første menneske så blir flere mennesker skapt.

Flere mennesker kommer til.

Og noen av disse beretningene, de navngir dette første mennesket med navnet Adam.

Og her kjenner vi jo igjen fortellingene om Adam, og vi kjenner igjen at disse fortellingene hører til et større fortellingsunivers.

Og det er de samme, de lignende ... Ikke nøyaktig samme, men de lignende fortellingene som vi finner i den hebraiske bibelen.

Sånn at vi ser at her er det et tekstunivers som ... også går han litt utenfor bare koranteksten selv, men tar opp fortellinger som finnes der.

Fortellingen om Adam og hans hustru og paradiset og fallet fra paradiset ... Dette er fortellinger vi kan gå litt inn på litt etterpå.

For her er det også litt interessante forskjeller og likheter.

Jeg tenkte først, så kan vi også bare nevne at det finnes noen fortellinger om dette utgangspunktet, dette første mennesket, som ikke er så spesifikke, som ikke nevner navnet Adam, for eksempel, men som rett og slett sier at det først var ett individ og så ble det flere.

Det er interessant av forskjellige årsaker at det finnes disse ulike fortellingene, men denne fortelling nummer to, eller den fortellingstype nummer to, den litt mer uspesifiserte, som blant annet innleder i den som heter Sure etter Nissin, altså Sura nummer fire. [sitat på arabisk]

Her heter det altså 'Dere mennesker'.

“Så Fryktgud.

Fryktherren.

Han som har skapt dere av et enkelt individ.

Av dette individet skapte han dets make.

Fra disse to har han spredt kvinner og menn utover i hopetall.”

Der er det en litt annen type fortelling, for der er det et individ som så blir til to, og så blir dere mange. [sitat fra Koranen]

Så er det igjen en oppfordring til menneskene, disse som nå har blitt spredt utover av mange, om at de skal frykte eller ha oppmerksomheten sin rettet mot Gud, mot Allah, som Gud heter i Koranen.

Og til forskjell fra Adam og hans hustrufortellingene, så er altså denne litt mindre spesifisert.

Og denne har bl.a. vært viktig i en diskurs som har vært opptatt av å formulere noen koranbaserte alternativer til en diskurs som favoriserer menn.

Her er det litt mindre spesifisert, og dermed åpner det for en helt annen måte å se menneskets opphav på.

Men Adam-beretningene, som i Koranen er Adam og hans hustru, som ikke er navngitt i Koranteksten.

Det er Adam og hans hustru i paradiset.

Og der er det store likheter med de bibelske tekstene som vi kjenner til.

Men de lever da i paradiset, og så blir de utsatt for en fristelse.

Og de faller for den fristelsen, og de blir sendt til jorda.

Men før de blir sendt til jorda, så har de bedt om tilgivelse.

Og de får tilgivelse.

Så blir de allikevel sendt til jorda som en prøvelse.

Og her hører de som er kjent med de bibelske beretningene, at her er det også noen forskjeller.

Som gir noe forskjellig utgangspunkt.

Sånn at jordelivet er en prøvelse for det som skal komme.

Den dommen, eller den ... den vurderingen som skal komme etter døden.

[Alessandro]

Dette er også veldig interessant for åpne perspektiver.

Og et nytt spørsmål, som er dette ... Hva sier Koranen om ... kvinner.

For det er noe som mange i Vesten er opptatt av.

Kvinnesyn i islam er noe som går igjen og igjen i media.

Islam og Koranen og så videre.

Så hva kan du si om akkurat dette temaet, kvinnesyn i Koranen?

[Nora]

Ja, det er jo mange som har vært opptatt av det, og det er jo slett ikke bare ...

Folk som ikke står innenfor tradisjonen.

Det er også veldig mange innenfor tradisjonen som har vært opptatt av disse spørsmålene, på forskjellige måter.

Og som jeg sa, så har noen brukt koranteksten selv til å finne sånne innganger som gjør at man kan forstå det på en annen måte enn en tradisjonell, mer sånn mannssentrert måte.

Og det henger sammen med det at man har villet ta et oppgjør med det som man forstår som patriarkalske tolkningstradisjoner.

Og innen denne måten å se dette på, så har man liksom først og fremst sagt at det er tolkningstradisjonene som er problemet.

Fordi tolkningstradisjoner velger dette mannlige perspektivet, der hvor teksten selv gir litt ulike muligheter.

Og det fins absolutt ulike muligheter i teksten selv.

Så du har sånne steder, for eksempel, hvor det heter altså ... [sitat fra Koranen]

Her regnes det opp en del forskjellige kategorier av folk, kan man si.

Og da er det med begge kjønn spesifikt nevnt.

“Kvinner og menn som overgir seg til Gud.

Kvinner og menn som tror.

Fromme kvinner og menn.”

Og så er det flere sånne typer beskrivelser nedover.

Og så står det da stipulert at disse skal få tilgivelse, og for dem ventes det en stor lønn.

Og her kan du si at her er det sånn liksom ...

Både kvinner og menn står lik i dette.

Men så er det andre tekster som har blitt forstått mer hierarkisk, f.eks.

der hvor det heter at ... [sitat fra Koranen]

som er den suraen som heter ... vers 34, som er et veldig mye omdiskutert vers i moderne litteratur.

Og da er det jo spørsmål om hva betyr dette her?

En mulig oversettelse av ordet qawamon?

Teksten heter noe sånt som at menn er qawamon over kvinner.

Og så er spørsmålet hva skal dette qawamon bety?

Betyr det som noen har ment, da?

Menn står for, står over.

Eller står ved, som er en veldig sånn bokstavelig tolkning, fordi ...

Den verbale betydningen er noe med å stå.

Så da er det spørsmål om å stå over, sove, stå ved siden av.

Det er én mulighet.

Så er det andre muligheter, som er at menn er kvinners formyndere, en sånn slags autoritetsståover.

Og andre igjen som har lagt vekt på at menn er kvinners omsorgspersoner.

Så her har vi tolkning i form av oversettelse.

Og når man tolker en tekst, så kan man jo diskutere fram og tilbake, opp og ned.

Men når man oversetter en tekst, så må man liksom bestemme seg for noe.

Ikke sant.

Så det man bestemmer seg for her, det sier jo veldig mye om hvordan man har forstått den teksten, og hvordan man forstår Koranen som sådan.

Og da er det i tolkningen ... I oversettelsen er det jo ikke bare et spørsmål om hva det ordet skal bety, altså semantikken i selve ordet kawamon.

Men er kawamon og formnisse?

Hva nå det betyr, som vi har sagt.

Men det er også et spørsmål om syntaks, altså setningsstruktur.

Hvordan skal man forstå den?

Og her kommer det også noe interessant.

Dette er en verbløs setning på arabisk ... Her er det ikke noe verb.

Og da kan det faktisk være sånn at den teksten kan forstås deskriptivt, altså som en beskrivelse.

Men er overfor kvinner hva den nå måtte være.

Sant?

Det høres litt komplisert ut, men jeg håper dere klarer å følge sånn noenlunde med.

Eller skal det være noe preskriptivt her?

Skal det være noe som gir en normativ føring?

Menn skal eller bør være sånn eller slik overfor kvinner.

Så dette gir også en tolkning.

Er det sånn at dette beskriver en sosial realitet?

At det er som regel sånn at menn har noe å si, har et slags fortrinn overfor kvinner. [sitat fra Koranen]

Fordi noen av dem har et fortrinn overfor de andre, som teksten sier.

Dette er en beskrivelse av en sosial realitet.

Sånn er det bare.

De er bare sterkere, liksom.

Eller er dette et normativt pålegg, men skal ha sånn eller slik rolle fordi de har en eller annen form for fortrinn.

Og her skiller jo de ulike inngangene til teksten seg.

Det vil være de som vil ønske her å på en måte tolke teksten i den mest mulig.

På den mest mulig hierarkiske måten.

Som lager et sosialt hierarki av dette.

Og så vil det være andre som sier at vi må se dette i lys av ... For det første, språket her er mangfoldig.

For det andre er det andre tekster som sier noe om at kvinner og menn er mer egalitære enn det kan se ut i dette.

Og så får du dette tolkningsmangfoldet som da har vist seg å slå litt ulikt ut i forskjellige tider og steder.

[Alessandro]

Det er noe som man må ta i mente, som du påpeker at teksten er tvetydig, rett og slett.

Og da det er åpent til ulike tolkninger.

[Nora]

Ja, teksten er ofte tvetydig, eller mangetydig kan man nesten si.

Og det handler jo om at det er tekst.

Det handler om at det er språk.

Og når det er språk, så kan det alltid forstås litt ulikt.

Og så vil det være grenser.

Man kan ikke forstå helt ... Liksom ... Man kan ikke forstå helt løsrevet fra det arabiske språket, for eksempel.

Hvis teksten er arabisk-språklig, må man på et eller annet vis forholde seg til det arabiske språk.

Men det har vært diskusjoner opp gjennom hele ... hele historien om enkeltord, hvordan de skal forstås.

Det finnes en egen leksikografisk tradisjon som bare konsentrerer seg om de ulike betydningene i enkeltord i Koranen, og da kan man ha sånn som man sier at

At ja, dette ordet kan ha tre ulike betydninger, dette ordet kan ha ti ulike betydninger.

Og så utvikles det da en hel leksikografi også, altså en stor rett og slett ordbokstradisjon ut fra dette.

Og dette har det vært en bevissthet om store deler av historien.

Og så er det jo ikke selvfølgelig alle som har ønsket å åpne for dette tekstmangfoldet i alle tider av historien.

Det har alltid vært kamper om hvem skal ha autoritet, hvem skal si noe om hva som faktisk skal gjelde i den sosiopolitiske situasjonen man lever i?

Og det har det vært i historien, og det har det vært i dag.

Og noen av de kivingene har vært på om det skal være den politiske ledelsen som skal sitte med den ytterste tolkningsautoriteten, eller om dette er et felt hvor egentlig det er

Kunnskapsprodusentene, de lærde, eller de som kan ting i det ... Som har mer autoritet til å si noe om hva som er den rette forståelsen.

Så her er det et stort spenningsfelt både innenfor teksten selv, i teksten!

I språket i teksten.

Men også i ... Hvis du tar en sirkel utenfor der, da.

Så er det sirkelen som er tolkning, og så er det sirkelen utenfor der igjen som er den sosiokulturelle, politiske konteksten som tolkningen foregår inn i.

[Alessandro]

Men når vi snakker egentlig om mellommenneskelige relasjoner, relasjoner mellom menn og kvinner for eksempel, det er et sentralt element av livet vårt.

Og når det handler om mellommenneskelige relasjoner.

Man kan tenke til den ytterste situasjonen, som er fred og krig.

Og det er mange i Vesten som har den tanken om at Koranen ... er knyttet til krig, eller oppfordret til krig.

Og det er snakk om jihad, som er akkurat tolket av mange som en oppfordring til krig.

Men hva sier en vitenskapelig akademisk tilnærming til dette problemet?

[Nora]

mm.

Ja, altså ...

Hvis vi går til teksten selv først, så sier den i hvert fall noe om at mennesket har et ansvar for hvordan det lever i samfunn.

Mennesket er, i henhold til teksten, et sosialt vesen som lever i samfunn.

Og som har et ansvar for hvordan det lever i samfunn.

Og det er til og med et tekststed hvor man kan si, teksten på en måte sier at ...

Mennesket var så dumt, kan man si.

Å ta på seg dette ansvaret.

Det ble tilbudt dette ansvaret, og så tok det på seg, dette ansvaret.

Og det kom ikke bare godt ut av det.

Og da er vi liksom tilbake til det som vi snakket litt om, at hele menneskelivet er på en måte en test.

Så her kan man liksom ikke frigjøre seg fra at teksten pålegger det ene eller det andre.

Man må liksom si at mennesket må ta ansvar. [sitat fra Koranen]

“Så mennesket ... Altså Gud ville betro en sånn tillitspakt til himmelen og jorden og fjellene.

Men de vegret seg for å bære den, og de vek tilbake.

Mennesket tok på seg denne oppgaven.”

Men så heter det også at mennesket “gjør mye galt”, rett og slett.

Gjør mye galt og er uvitende.

Er urettferdig og er uvitende.

“Ignorant”.

Så mennesket må ta på seg dette ansvaret.

Men teksten snakker også inn til, mer normativt, om at ...

Det er situasjoner hvor mennesker må ta det ansvaret på spesifikke måter.

Og da er vi inne i bl.a. det som du nevnte med jihad-begrepet.

I koranteksten så finnes det et begrep som er jihad, som kanskje er kjent for mange av lytterne.

Som betyr noe sånt som anstrengelse eller kamp.

Men som også kan bety anstrengelse i fullt monn med mange midler, alle midler, også med fysiske midler.

I koranteksten er det også et annet begrep som heter qitel, som har å gjøre med qatl, som har å gjøre med fysisk kamp.

Faktisk fysisk kamp.

Og disse to begrepene eksisterer litt sånn med og mot hverandre i koranteksten.

Og det det ofte handler om, det er ...

Hvilke situasjoner er det legitimt med kamp, rett og slett?

Anstrengelse for det gode er alltid riktig, fordi mennesket har fått noe, tatt på seg det ansvaret.

Men hvor kan det komme inn med fysisk kamp?

Og her igjen så har vi jo da ulike ...

Ulike tradisjoner eller tolkningsmuligheter opp igjennom, selvfølgelig.

Og det er tatt i bruk i ulike sammenhenger.

Men det inngår disse tekststedene som har å gjøre med jihad og kitel.

De inngår i tenkningen.

Inngår de i dette etisk-juridiske feltet som har å gjøre med ... krig og fred.

Som har å gjøre med hvordan man skal organisere de store konfliktene.

Ikke de små menneskelige konfliktene, men de store menneskelige konfliktene.

Og der heter det i Koran-teksten at det finnes legitime kamper.

Og det finnes kamper hvor det er legitimt ...

Fordi det er nødvendig å gå inn med fysisk kamp.

Men det er ikke uten betingelser, og det er ikke noe absolutt tillatelse til å drepe.

Det gis ikke, verken i teksten eller i tradisjonene.

Men at det er legitimt med fysisk kamp, det er det i henhold til teksten i visse situasjoner.

[Alessandro]

Jeg tror at vi kan i denne sammenhengen stille kanskje et siste spørsmål for å avrunde denne samtalen, og går inn i kanskje temaet fred.

Krig og fred.

Så islam, jeg tror det er et ord som også knytter til fred.

Så kan du kanskje, kan vi si for å konkludere vår samtale, noe om Koranen og fred?

Kan du si for å konkludere denne samtale noe om krig og fred?

[Nora]

Ja, Koranen oppfordrer jo til å leve et liv som er ment for Gud.

Det kan man si.

Det er det første, liksom.

At Koranens oppfordring er å leve et liv ment for Gud.

Og den måten, liksom, dette livet, denne livsførselen ... skrevet på, det er blant annet med ordet islam, som du nevnte.

Dette ordet er forbundet med ordet for fred.

Salam.

Det betyr ikke det samme, det er ikke det samme ordet, men det er forbundet med det.

Sånn i ordets rot, eller etemologisk, så er det forbundet med det.

Så en måte å oppnå fred på, kan man si, er liksom en forståelse av ordet islam.

Så det betyr ... Ordet islam betyr ikke fred, men det betyr en måte å oppnå fred på.

Og da kan man jo godt si at i henhold til teksten selv, så vil det være gjennom å oppnå fred gjennom å overgi seg til Gud, og det som heter Isteslemma, altså å overgi seg til Gud, eventuelt i en alternativ oversettelse å underkaste seg Gud.

Det er også et smak- og tolkningsspørsmål hvordan man velger å oversette det ordet, ikke sant?

Og så har det også en sånn mellommenneskelig dimensjon i selve det ordet 'islam'.

Og hvordan man rigger et samfunn for best mulig å oppnå fred.

Men at målet må være den freden som menneske, som individ og kollektiv.

Det må jo være det ultimate målet, ettersom jeg kan forstå, hvis man ser på hvordan Koranen fremstiller meningen med menneskelivet.

[Alessandro]

...Dette forholdet mellom menneskene og Gud, og mennesket i seg sjøl, som har som mål, hovedmål og endelig mål, fred.

Det er noe som alle tradisjoner kan ta med seg.

Religiøse og ikke-religiøse.

Men Nora, tusen takk for denne samtalen.

Tusen takk for at du kunne stille igjen for oss.

[Nora]

Tusen takk for meg, og takk for samtalen.

[Alessandro]

Og takk til lytterne, og jeg gleder meg til å ha dere tilbake på neste episode.

Ha det godt.